Kıbrıs'a boru hattı ile su gönderilmesi için haziran ayında düğmeye basılacak

Barış Suyu Projesi yaşam buluyor

Kıbrıs'taki siyasal gelişmeler 1950'li yıllardan sonra çok fazla gündemde olmasına karşın, adanın susuzluk sorunu fazla konuşulmadı. 1974 Barış Harekatı ve 1983'de KKTC'nin kurulmasından sonra konu Türkiye'nin gündemine geldi. 1990'lı yıllardan sonra da çeşitli projeler üzerinde çalışılmaya başlandı.

Bahadır Selim DİLEK

ANKARA - Özellikle yaz aylarında KKTC'deki Ercan Havaalanı'na iniş yapan uçaklardaki birçok kişi, havadan baktığı Kıbrıs'a neden **"Yeşil Ada"** denildiğini merak eder. Kıbrıs olsa olsa **"Sarı Ada"** olabir. Çünkü, Beşparmak dağlarından süzülen uçağın görüş alanı Meserya Ovası'nın sapsarı görüntüsü ile karşı karşıya kalmaktadır. Yaz aylarının boğucu sıcağında bu sapsarı görüntü, zihinlerde sıcağın etkisini daha arttırır.

Kıbrıs sorunu bugüne kadar sürekli siyasal ve ekonomik sıkıntılar bağlamında gündeme taşındı. Ancak Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin günlük yaşam rutinlerinde belki de öncelikli konuların başında **"su sorunu"** geliyor. Yaz aylarında KKTC hükümetin yaptığı, **"tuvaletlerinizin rezervuarlarına taş koyun"** telkini, su tasarrufu konusunda alınan önlemlerin biraz da tebessümle gündemde tutulmasına neden oluyor. Ancak, kullanımdaki suyun da kalitesiz olması, Kıbrıslılar için önemli bir sıkıntı nedeni.

Ada'nın yeterli su kaynaklarından mahrum bulunması, Kıbrıslılar'ı en azından bir yüz yıldan bu yana az miktarda suyla yaşamaya alıştırmıştı. Çünkü Ada'da, yüz yıl öncesine kadar o dönemki nüfusa yetecek miktarda su olduğu tarihi kayıtlarda yer alıyordu. Öyle ki, bugün Lefkoşa'yı çevirmekte olan Venedik Duvarı'nın etrafı bile suyla doldurulabiliyordu.

Osmanlı İmparatorluğu, 1878-1879 Rus Harbi'nin ardından Kıbrıs'ın yönetimini İngilizlere verdiğinde bugün kuraklıkla boğuşmakta olan Meserya Ovası'nın büyük bölümü bataklıktı. Trodos dağlarından akan küçük dereler, Meserya Ovası'nın sulak olmasını sağladığı kadar, verimliliğini de arttırıyordu. Ekilen buğday başakları bire bin veriyordu. Ancak, Meserya Ovası'ndaki bataklık aynı zamanda da sağlık sorunlarına neden oluyordu. Sivrisinekler hem sıtma hastalığını arttırıyordu hem de ciddi anlamda rahatsızlık yaratıyordu.

İngilizler Ada'nın yönetimini aldıklarında, ilk önce bu konuya el attılar. Kanallar açarak bataklıkları kuruttular, su düşmanı olarak bilinen okaliptus ağaçlarını adanın hemen her yanına diktiler. Sonuçta bir çeyrek yüz yıl içinde Kıbrıs su sıkıntısı çekmeye başladı.

Kıbrıs'taki siyasal gelişmeler 1950'li yıllardan sonra çok fazla gündemde olmasına karşın, adanın sussuzluk sorunu fazla konuşulmadı. 1974 Barış Harekatı ve 1983'de KKTC'nin kurulmasından sonra konu Türkiye'nin gündemine geldi. 1990'lı yıllardan sonra da çeşitli projeler üzerinde çalışmalara başlandı. Su sorunu, siyasal açılımların bir parametresi olarak değerlendirilince bu kez konu devletin zirvesinde de ele alınmaya başlandı. Yapılan değerlendirmelerde, suyun Rumlara satılması, oradan İsrail ve Ürdün'e gönderilmesi bile gündeme geldi. Ancak 1990'lı yılların projeleri çok fazla uygulanabilir çerçeve içinde ele alınmadı.

Öte yandan Annan Planı'nın kabul edilmesi durumunda adanın kuzeyi çok daha sıkıntılı bir durumda kalacaktı. Annan Planı'nda Rumlara bırakılması istenen bölge, ürün vermekte olan toprakların yüzde 80'ni oluşturmakta ve Türk tarafındaki toplam 93 milyon ton su rezervinin 84 milyon tonunu içermekteydi.

Eğer, Rumlar **"evet"** deseydi, KKTC'nin bu konudaki en önemli beldesi, Annan Planı'na göre Rum tarafına bırakılacak bölgelerden biri olan Güzelyurt'tu.

Susuzluğun KKTC tarımına faturası her yıl milyonlarca doları buluyor. Tarım sigortası kapsamındaki bütün ürünler susuzluğa bağlı olarak yeterli verimde olmayınca, çiftçilerin tarım sigortasından aldıkları para, KKTC bütçesini ciddi anlamda sarsıyor.

'Balon patladı'

Bugüne kadar KKTC'ye su verilmesini amaçlayan birçok proje ortaya atıldı. Bunlardan en önemlisi Akdeniz'e dökülen Manavgat'tan adanın kuzeyine tankerle su taşıma projesiydi. Bu kapsamda Devlet Su İşleri (DSİ) Manavgat'a 150 milyon dolarlık tesisleri dahi yaptı. Ancak, adaya su taşıyacak tanker sorunu ortaya çıktı. Çünkü, suyun kalitesinin bozulmadan taşınabilmesi için özel yapım tanker gerekiyordu. Yapılan fizibilite çalışmaları, proje maliyetinin çok fazla yüksek olacağını ortaya çıkarınca, dosya rafa kaldırıldı.

İkinci proje ise adaya balonla su taşınmasını öngörüyordu. 1997 yılında Tankerle su taşıma projesinin biraz daha revize edilmiş hali olarak değerlendirilen bu yeni porjeyi Norveç firması **"Nordic Water Supply"** tarafından Türkiye'de kurulmuş MWS Mediterranean Woter Supply -Akdeniz Su Dağıtımı Şirketi- ele almıştı.

Ancak evdeki hesap çarşıya uymadı. Norveç'in balonları birkaç sefer yaptıysa da daha sonra bu balonlar Akdeniz'in fazla tuzlu olması nedeni ile patladı. Balonların ilkinin KKTC'ye ulaşmasının ardından yapılan törendeki çoşku dikkate alındığı zaman, balonların patlamış olması ciddi spekülasyonlara yol açtı. Hatta KKTC'deki Türkiye aleyhtarı olan bazı sivil toplum örgütleri, **"Türkiye'nin su balonları patladı"**, **"Türkiye'nin su getirme çabaları balonmuş"** şeklinde propagandaya bile giriştiler.

Ancak bu noktada ciddi bazı soru işaretleri de gündeme geldi. Çünkü Türkiye iptal edilen her iki projede de milyonlarca doları boşa akıtmıştı. Önceleri Manavgat'a harcama yapıldı. Ardından KKTC'ye su sevki için Göksu nehrine kayıldı. Manavgat ise İsrail'e bırakıldı. Sonra Göksu, küçük bir çay için terk edildi. Daha sonra yeniden İsrail'e borularla su gönderilmesi için Göksu nehrine dönüldü. Yani yine aynı noktaya gelinmişti. Ama olan Türkiye'nin harcadığı dolarlara oldu.

'Barış Suyu'

Söz konusu projelerin boşa çıkmasından sonra bu kez 1998

yılında boru hattı ile KKTC'ye su taşınması için Bakanlar Kurulu kararı çıktı. 2005 yılında da DSİ ile KKTC arasında boru hatları ile Türkiye'den KKTC'ye su getirilmesi için anlaşmaya imza atıldı. Proje için düğmeye gelecek haziran ayında basılacak.

Aslında proje ilk kez 1995 yılında **Üzeyir Garih** tarafından ortaya atılmıştı. **"Barış Suyu"** projesi olarak isim babalığını da yine Üzeyir Garih yapmıştı. Projeye göre boru hattının iki ülke arasındaki en kısa noktalar olan Anamur ile Koruçam Burunları arasında yer alması planlanıyor. Boru hattıyla Kıbrıs'a yıllık 75 milyon metreküp (2.38 metreküp/saniye debiyle) su sağlanması öngörülüyor.

Sistem, Türkiye tarafında Alaköprü'de inşa edilecek ve Dragon Çayı'ndan aldığı suyu depolayarak karadan ve askı halindeki boru hattı ile denizaltı yoluyla Kuzey Kıbrıs'a iletecek. Boru hattı yaklaşık 78 kilometre uzunluğunda ve su altında 250 metre derinlikte askılar üzerinde bulunacak. Yani, boru hattı yüzer halde olacak ve denizin tabanına döşenmeyecek. Askıdaki boru hattı iki kıyı arasında yaklaşık 400-500 metre aralıklarla, halatlar kullanılarak deniz tabanına bağlanacak. KKTC'ye su taşınmasında kulanılacak borular Anamur'daki SEKA Fabrikası'nda üretilecek.

Proje'nin yüklenicisi Alsim-ALARKO, projenin tüm mühendislik hizmetlerini gerçekleştirecek ve daha sonra da inşaat çalışmalarını yürütecek. Projeyi yürütecek olan konsorsiyumda ABD, Danimarka ve Norveçli şirketler de yer alıyor.

Projenin 2012 yılında tamamlanması ve KKTC'ye su verilmeye başlanması bekleniyor. Mühendislik aşamaları geçen yıl sonu itibarıyla tamamlanan projenin maliyetinin 300 milyon doları bulması söz konusu olacak.

Proje dünyada ilk defa Türkiye'den KKTC'ye su taşınmasıyla uygulanacak. Benzer teknolojinin kullanılacağı yeni projeler ile İsrail'e su taşınması da gündemde. Aynı çerçeve içinde Yunan adalarına su verilmesi de girince, konunun çok daha geniş bir çerçeve içinde değerlendirimesinin de önü açılacak.

Bilimsel çalışma...

Proje için düğmeye basılmadan önce, Akdeniz'de ciddi bilimsel çalışmalar da yapıldı. Proje kapsamında Danimarka Hidrolik Enstitüsü ile testler geçekleştirildi. Bu testler ile deniz hareketleri ve dalgalar ölçümlendi. Bir İtalyan gemisi jeolojik araştırmalar yapmak üzere 6 ay süre ile Kıbrıs-Anamur arasında çalıştı. Ancak bu noktada siyasal bir sıkıntı da yaşandı. Kıbrıs Rum kesimi bilimsel araştırma yapan İtalyan gemisinin Kıbrıs sularında çalışmasına karşı çıktı. Ancak İtalya Dışişleri Bakanlığı'nın devreye girmesi ile sorun daha büyümeden aşıldı.

Proje kapsamında Anamur'da baraj kurulacak. Barajdan denize kadar olan bölgeye de 27 kilometre boru döşenecek. Burada da bir denge tankı yapılacak. Daha sonra su, askıda borularla deniz altından Kıbrıs Güzelyurt'a gelecek. Güzelyurt'un 3 kilometre ilerisindeki Geçitköy'e baraj yapılacak ve oradan da Kıbrıs'a dağıtılacak.

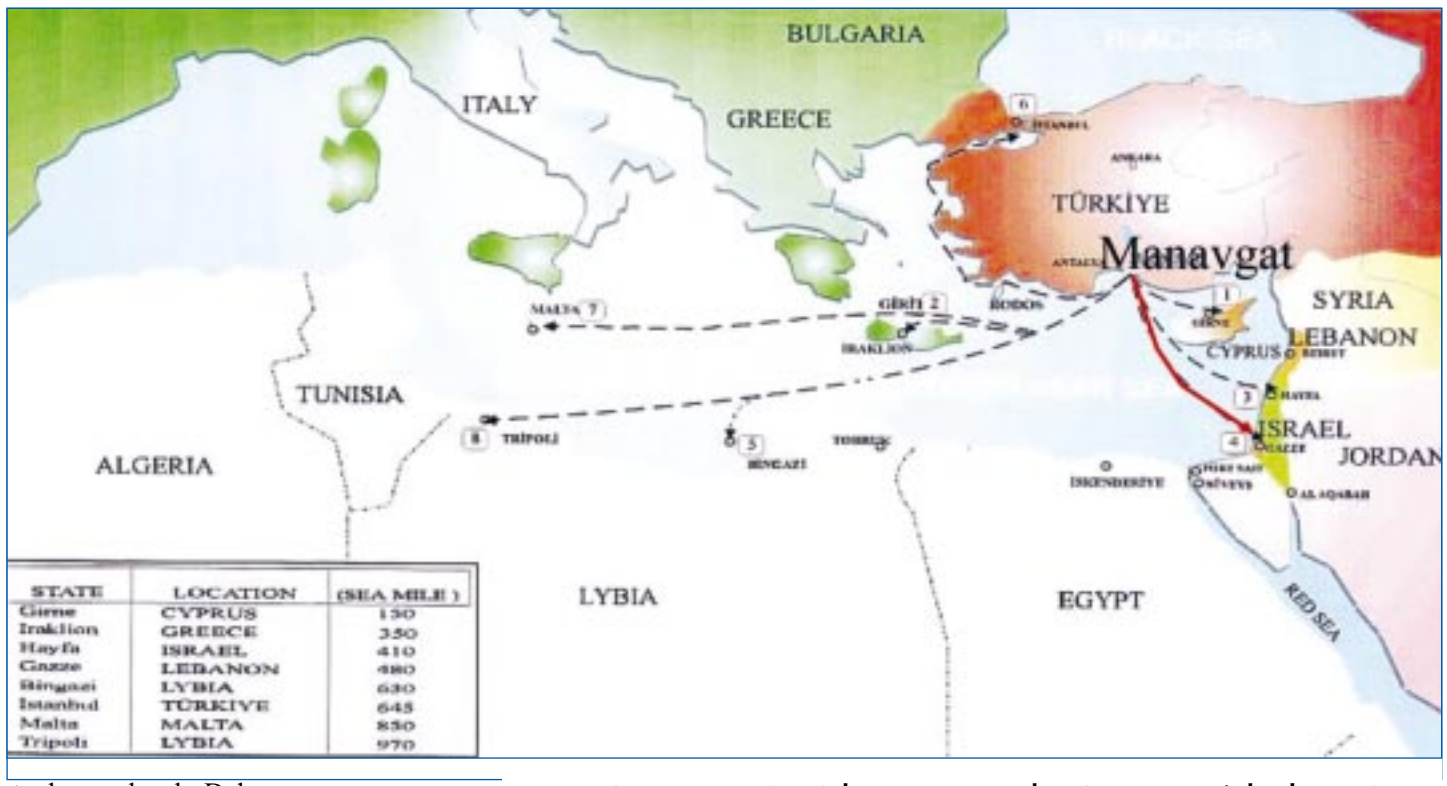

STATE	LOCATION	(SEA MILE)
Girne	CYPRUS	130
Iraklion	GREECE	350
Hayfa	ISRAEL	410
Gazze	LEBANON	480
Bingazi	LYBIA	630
Istanbul	TÜRKİYE	645
Malta	MALTA	850
Tripoli	LYBIA	970

Barış Suyu Projesi kapsamında Anamur'da baraj kurulacak. Barajdan denize kadar olan bölgeye de 27 kilometre boru döşenecek. Burada da bir denge tankı yapılacak. Daha sonra su, askıda borularla deniz altından Kıbrıs Güzelyurt'a gelecek. Güzelyurt'un 3 kilometre ilerisindeki Geçitköy'e baraj yapılacak ve oradan da Kıbrıs'a dağıtılacak.

Kıbrıs'ta yıllık su gereksinimi 120 milyon metreküp civarında bulunuyor. Buna karşın KKTC'de yalnız 30 milyon metreküplük kaliteli su üretilebiliyor. KKTC'de halen arıtılarak üretilen suyun metreküpü 67 cent'ken bu proje ile üretilecek suyun metreküpü 35-40 cente inecek.

Türkiye'den KKTC'ye iletilecek suyun 15 milyon metreküpü Lefkoşa yakınlarında inşa edilecek arıtma tesisinde arıtıldıktan sonra içme suyu amaçlı kullanılacak. Kalan 60 milyon metreküp suyun ise Meserya Ovası'nda 7 bin 650 hektarlık bölümün sulanmasında kullanılması planlanıyor.

Bu projenin 2035 yılında ise toplam nüfusu 350 bin olacağı hesaplanan KKTC'nin içme ve kullanma suyu gereksinimini uzun vadeli olarak karşılayabileceği öngörülüyor. Yapılan hesaplamalara göre KKTC'de tarıma elverişli araziler yüzde 52 düzeyinde ve bu alanın da ancak yüzde 8'inde sulu tarım yapılabiliyor.

Çalışan toplam nüfusun yüzde 18'i ise tarım sektöründe istihdam ediliyor. Ülkede içme ve kullanma suyunun tamamı, zirai sulama suyunun ise büyük bir kısmı, yer altı su kaynaklarından elde ediliyor. Ancak fazla çekim sebebiyle yer altı su kaynaklarında **"tuzlanma"** problemi ortaya çıkıyor. Mevcut durumda karşılanamayan içme ve kullanma suyu ihtiyacı yıllık 8,4 milyon metreküp ve bu açığın 2035 yılında yaklaşık 32 milyon metreküp olacağı tahmin ediliyor.

Kıbrıs kuraklığın pençesinde

Projenin biran önce yaşama geçirilmesi Kıbrıs açısından büyük önem taşıyor. Çünkü Kıbrıs'ta 2008 yılında son 99 yılın yağış azlığı bakımından en kötü beşinci kış yaşandı. Kurak geçen yıl nedeniyle göletlerin doluluk oran ortalaması yüzde 18'de kaldı. 18 sulama amaçlı göletten 5'i ise hiç su tutmadı.

Çiftçi, ekinlerin bir kısmının olsun kuraklıktan etkilenmemesi için gözünü Mart ayı yağışlarına dikerken; Meteoroloji Dairesi tahminleri, umut vermedi. Tahminlere göre, Mart ile Ağustos ayları arasında, normallerin altında yağış, normallerin 1-2 derece üstünde de hava sıcaklığı bekleniyor.

1941-1970 ile 1971-2006 periyotları karşılaştırıldığında; KKTC genelinde görülen yüzde 6.7 oranındaki yağış azlığı; ülkedeki su kaynaklarını da olumsuz etkiledi. 2004 yılında yüzde 93 oranında dolu olan göletlerdeki su, daha sonraki yıllarda alçalmaya başlayarak, 2005-2006 yıllarında yüzde 56, 2007'de yüzde 41 ve bu yıl da Ocak ayı itibarıyla yüzde 18 oranında oldu.

KKTC, ocak ayında ortalama olarak metrekareye 23.2 mm ile normal değerlerden yüzde 81.8 az yağış aldı. Bölgelere bakıldığında ise, 1941-1970 periyodu normaline göre, yağış azlığından en çok etkilenen Kuzey Sahili, Beşparmak Dağları ve Orta Mesarya. ■